

SOUSEDSKÉ DIVADLO

Po celá staletí byli inscenátoři především zprostředkovateli neosobního a nadosobního ideálu, jejichž úkolem bylo hlásat nezpochybnitelné mytologické či věroučné pravdy v názorné a pokud možno i emotivně účinné podobě - pokud nebyla na úkor kanonické „správnosti“. Jejich osobnost a vše, co by mohla do hry vnést ze svého individuálního bytí, bylo na překážku.

Po celá staletí to platilo pro profesionály, kteří se divadlem živilí, i pro amatéry, kteří tak činili jen pro potěchu z napodobování, jež je člověku dáno. Shakespeare nám nabídl parodický obrázek amatérského snažení drobných řemeslníků ve Snu noci svatojánské; pracuje tu i s průnikem umělecké fikce hry a osobních vlastností jednotlivých amatérských herců - ale sousedský efekt plynoucí ze znalosti konkrétních lidí-herců to není, neboť inscenátor a divák nebyvali „sousedé“.

Ale hádám, že se vždycky jistě našel nějaký ten místní čeledín či sedlák, který na poli či při pivu v hospodě, zahrál nevrlého souseda či drbavou bábu; napodobou vlastním tělem či snopem vytvářel drobné situace, které předváděl okolo stojícím divákům - tedy svého druhu divadlo. U potulného profesionálního komedianta všechny zajímalo, o čem jim zahraje a jak; ostatně neznali ho, těžko tedy mohla být nějak důležitá jeho lidská identita. U souseda v hospodě přibýlo navíc potěšení z toho, jak se onen souseď se vším, co o něm věděli a jak ho znali, proměnil v někoho jiného a v jeho situaci jednal.

Když se pak divadlo rozšířilo z panovnických a šlechtických dvorů i na zámky nižší šlechty, bylo k leckteré z oněch zámeckých produkcí třeba přizvat do kapel nebo komparsů i amatérské laiky: muzikanty, kantory či služebnictvo. Ti aktivnější z nich dostali chuť zkusit si něco takového i sami, se svými, mezi svými, pro své... Ne nějak systematicky, průběžně, po celý rok. Zpravidla ke konkrétní příležitosti: o velikonicích, o vánocích, o nějakém svátku či pouti dali dohromady tu hru pašijovou, tu hru o Kristovu narození, tu o některém svatém (snad nejoblíbenější bývala ta o svaté Dorotě) nebo i o nějakém poučném světském trmácení se ke štěstí, odměněné ctnosti a potrestaném zlu, případně došlo i na nějaký ten rytířský krvák, rozpustilou frašku o nevěrné ženě či hloupém manželovi.

Tak u nás vzniklo v době pozdního baroka, osvícenství a národního obrození takřčené sousedské či selské divadlo, vytvářené či přetvářené vesnickými či maloměstskými ochotníky, amatéry, a nesoucí mnohé znaky folkloru; sousedské proto, že vznikalo v uzavřeném společenství sousedů pro jejich potěšení, jež mimo jiné pramenilo i z možnosti sledovat hrající sousedy proměněné v roli. Amatéri z řad vesničanů deklamovali nebo improvizovali text, který byl úpravami většinou aktualizován a nově lokalizován do místa provozování. Určující byla blízkost jeviště a hlediště, známost předváděných látek a také herců.

Není pochyb o tom, že diváky dojímalo, děsilo i rozesmávalo to, o čem se hrálo, ale objevilo se tu i něco nového, něco navíc, co mnohdy vyvážilo i převážilo nedostatky inscenace samé: všichni se znali a věděli

DIVADLO
leto '12
PRODĚTI

o sobě vzájemně kdeco a tak si všichni krom zážitku ze samotné hry vychutnávali, jak ten paňhavý Vaňha hraje kulhavého čerta, a Franta, jehož vyřídičku nikdo nezastaví, volá „nechte mě alespoň jediné slovo promluvit!“

Zmizelo sousedské divadlo v době, kdy může v televizi vidět prvotřídní divadlo odkudkoli ze světa každý třeba i na samotě u lesa a nemusí ho zprostředkovat pan učitel a Tonka z hospody?

Kdeže!

Přece když vidíme hrát své dítě, je to vždycky úžasné. Když vidíme na jevišti svého kamaráda, známého, souseda, bavíme se mimo jiné a mnohdy především tím, jak se jeho „civilní“ vlastnosti (souhlasně či kontrastně) projevují v divadelní roli. Znáte to. Vejde Jaroušek na scénu a všichni se smejí, zakopne o koberec a sklídí potlesk na otevřené scéně. Řekne „vidle“ a všichni zasvěcení vědí - neboť si to spojují s významy, které v onom slově ani nejsou, ale nějak souvisí s danou osobou. Prostě jsme schopni a ochotni vidět na jevišti i to, co tam není a přehlížet, co bije do očí. Stejně, jako je lidské a přirozené, že inscenace či herecký výkon toho, koho máme rádi, se nám bude zdát většinou lepší a lépe mu budeme rozumět než u toho, koho neznáme či dokonce nesnášíme.

Proto i dnes používáme termín sousedské divadlo pro divadlo, hrané domácím či spřátelenému publiku, jehož divák čerpá svůj zážitek nejen z estetických kvalit inscenace, ale i (nebo především) z konfrontace toho, jak osobně zná jednotlivé herce - „sousedy“ z „civilu“, a jak je vidí v jejich div. rolích, a baví se tedy věcmi divákovi odjinud, neznalému, nespřízněnému, nepochopitelnými.

Problém začíná, když se takové divadlo setká s „nesousedem“ - například když soubor hostuje mimo své domovské prostředí. Že to nemá hlavu ani patu? Ale u nás tomu všichni rozumějí. Že to nestojí za nic? Ale u nás se to líbí. Najednou se ukazuje, že působivost nebo i jen základní, pro srozumitelnost nutné informace, nejsou obsaženy v inscenaci samé, nýbrž v kontextu, který znají jen zasvěcení kamarádi, známí, sousedé... Nebo že jejich absenci divák ani nezaznamená, neboť je okouzlen už tím, že vidí „suseda“ hrát.

V současnosti se ono „sousedství“ týká i profesionálního divadla. Moderní divadlo upřednostňuje (snad i z potřeby zvýšené autenticity a překonání narůstající anonymity a odcizení) osobnostní herectví, v němž se herec neschovává do role, nepřetělesňuje se a neproměňuje maskou s cílem nebýt poznán; naopak hraje s tím, že diváci o něm něco vědí, že znají jeho předchozí role i leccos z jeho lidských osudů. Zvlášť dnes, kdy masová média (televize, tisk, internet...) dělají vesnice z celých států a z celého světa a všichni víme o hereckých „celebritách“ kdeco (ať už je to pravda nebo ne), když je pak vidíme v té či oné roli, stávají se tyhle „vědomosti“ chť nechtě podvědomou součástí našeho vnímání: jak ta XY, která žije s ZZ, s ním teď hraje roli naivní nesmělé sextánky...

Domovem sousedského divadla však vždy bylo a je divadlo amatérské. Sousedské divadlo tu má své oprávnění a v sousedském prostředí (nemusí jít zrovna jen o vesnici, ale o jakékoli společenství, kde se lidé víc znají - třeba společenství kamarádů na divadelních přehlídkách) plní účtyhodné funkce mezilidské, společenské, utužuje soudržnost, stvrzuje soudržnost, posiluje kolektivní identitu dané komunity... A v době globalizace a všeobecného zcizení a anonymity dostalo ještě o rozměr víc: to, že vidím lidi ze svého okolí, své kamarády, sousedy... mi pomáhá vrátit se do hmatatelné reality skutečných, nevirtuálních, počítačově neupravených, neanonymních lidí a vztahů...

Ale to všechno nic nevypovídá o obecných, objektivních kvalitách inscenace či hercova výkonu. Podstata působení takového divadla tkví spíše v oblasti společenské než

estetické a měli bychom rozpoznat, kde končí obecná, objektivní umělecká hodnota, a kde začíná hodnota společná jen určitému okruhu vnímatelů.

Taktéž z toho všeho nevyplývá, že by sousedské divadlo nemohlo a nemělo být také divadlo kvalitní, dobře vystavěné a smysluplné, nesoucí plnohodnotné sdělení pro kohokoli - s přidanou hodnotou pro „sousedy“. Chce-li totiž inscenace mít širší, objektivní dopad, měla by usilovat o naplnění objektivních uměleckých funkcí (tedy především funkce estetické), které nejsou na znalosti aktérů závislé. Sousedské divadlo, které žije jen ze sousedského efektu, funguje jen mezi sousedy, známými, rodinnými příslušníky, divadelními kolegy..., přeneseno jinač působí rozpaky, neboť jeho základní funkce estetické pokulhávají. Svou „sousedskou“ funkci by mohlo plnit, i kdyby dostalo také uměleckým požadavkům. A líp!

Luděk Richter

Tenkrát, když jsem pojídal jablka z onoho stromu a byl jsem plný síly, házel jsem Kašpárka a sousedské divadlo do jednoho pytle. Dnes, když jsem poněkud prázdný síly, musím s trochou lítosti připustit, že Kašpárka jsem v pytli nechal, ale na zvláštní kategorii divadla, které je nazýváno sousedské mám dnes úplně jiný názor. V posledních letech lidé jaksi ztratili touhu se scházet. V hospodách se sice ještě stále pije pivo, ale tanceje se málo. Do kina se nechodí. Dým táborových ohňů se rozplynul. Děti, pomineme-li ty v pěveckých sborech, nezpívají. Nezapomněly. Nenaucily se. Od rodičů, ve škole a třeba u těch ohňů... Divadlo žije. Hlavně to dětské, ale my staří vzpomínáme na ty časy, kdy se hrálo v každé venkovské sokolovně a pak byla zábava a lidi tancovali a povídali si, třeba i při tom tanci. To mi chybí. A tak si říkám, nenastal čas těch nových, starých, malých forem? Já vím, velice často nejde o divadelní umění, stejně tak, jako třeba v malování. Ale o sdělení jde, pokud jsou lidé poctiví, skoro vždycky. A setkání s divadlem má svoje půvaby. Nedávno jsme se ženou a zetěm předávali Zlatého Tyla v Brněnci a atmosféra té slavnosti s Maryšou a oceňovanou principálkou Miladou Pavlasovou byla úžasná. Tudy cesta vede... Možná, že do té kategorie „sousedských“ trochu patří Liška Ryška našeho souboru C, takže mám s tímhle druhem divadla malou osobní zkušenost. Hráli jsme lepší divadla, ale přesto si myslím, že i to, co jsme zažili jako táta s dětmi a vnuci s dědou při společném tvoření, stálo zato a má to svoje místo v mém dlouhém divadelním životě. Takže. Sousedské divadlo? Třikrát ano, ano, ano!

Karel Šefrna

Je vlastně zvláštní, že sousedské divadlo je pro mě pouze činoherní, jak to vnímám. Taky si vzpomínám, že mi tento druh divadla byl dlouhá léta (moje mladá) spíš protivný. A ejhle, teď na stará kolena mě už nijak nepopuzuje, spíš těší. Takovéto divadlo vždy o mnohém vypovídá. Tak třeba zrovna letos v Lovčicích, kde hraje v nové hře třetina obce, včetně paní starostky. Nebo v Brněnci, kde má divadelní soubor přes třicet členů a hrají tři inscenace. Je taky zajímavé, že v rámci sousedského divadla můžeme vidět tvůrce, kteří mají především velkou radost z vlastní existence na divadle a pak také, kteří chtějí skrze divadlo promlouvat a vůbec jim není jedno jak. Okolo nás, v krajích východočeských, je takto různých divadel spousta, zaplatpánbůh. Možná bych mohla na konec zmínit jednu dobrou vlastnost - tato divadla svého diváka neurazí.

Blanka Šefrnová

Budu asi více odpovídat za ŽAS (Ženský amatérský spolek), který se možná už svým vznikem více k tématu blíží. I když vycházím-li z definice sousedského divadla, takové premiéry Studia dell'arte (a asi premiéry obecně), kdy převážnou část publika tvoří příbuzní, jsou taky tak trochu sousedské.

Ale k ŽASu. Soubor vznikl tak, že mne před několika lety oslovila Irena Zlámalíková z našich společných amatérských začátků s žádostí o pomoc při založení (obnovení) divadelní tradice v Homolích u Českých Budějovic. Hned od začátku jsem si zakládala na tom a viděla kouzlo v tom, že jsme spolek (ne soubor) a ještě k tomu ženský (až na jednoho muže). Jisté je, že vzhledem k mým zkušenostem jsem od začátku nechtěla dělat klasické sousedské divadlo, protože mi bylo líto energie. Všechno jsem směřovala k tomu, že nebudeme hrát jen jednou dvakrát, ale že s inscenací budeme jezdit (první inscenace Sextánek má, myslím 50 repríz), tak bylo jasné, že musí obstát i před publikem „neznalým“.

Sousedské divadlo obdivuji - občas jsme v nějakém takovém sálku hráli a při větě „zahrajem to tak dvakrát a jednou ročně nazkoušíme vždycky něco jiného“ jsem nechápala. Ale asi je to lepší než divadla, která se s takovými inscenacemi vydají do světa (a třeba na přehlídku) a narazí.

O co se snažím já při práci se ŽASem je, nazkoušet inscenaci, která obstojí i na jiných místech (popř. se ctí před porotou), ale vždycky chci vědomě zachovat „pel amatérismu“. Měl by to být jen takový poprašek na jinak kvalitní inscenaci.

Můj názor na sousedské divadlo je asi takový: sousedi se mohou bavit tím, že vidí starostu v podvlikačkách, ale divák by se tím měl bavit, i kdyby je měl na sobě kdokoli.

Za Studio dell'arte a hlavně za ŽAS Stáňa Kočvarová

Kristýnka z myslivny, Lysina lenina a Urfidlovačka (Sousedské a nesousedské divadlo v trojúhelníku)

Moji první dětskou představu o divadle utvářelo pražské Národní. Přesto mám hluboko v paměti Jiráskovu Vojnarku, zhlédnutou bez dechu v sokolovně v Břežníku u Kralic na Moravě. Zanedlouho i Tylovu Paní Marijánku, matku pluku, rovněž v sokolovně v nedalekém Mohelně. Okouzlení z obou příběhů a neméně z proměny učitelů, jejich manželek a dalších známých tváří bylo ohromující. Měla jsem štěstí zažít sousedské divadlo v době předtelevizní, koncem 50. let minulého století. To už je dávno.

Ale teď o velmi nedávném! O divadle sousedském i nesousedském, odehrávajícím se mezi 6.-12. červnem roku 2012, v trojúhelníku tvořeném Žďárem nad Sázavou, Novým Městem na Moravě a nedalekou obcí Křídla.

V pondělí 11. června prožívá město Žďár hned dvě kulturní události. Ve zcela zaplněných barokních sálech zámku Žďáru probíhá v rámci festivalu Conventus Moraviae koncert flétnového Boreas Quartett Bremen. Je to výjimečný zážitek, který posluchači náležitě ocení. Ale ve stejném čase se koná v Městském divadle i premiéra divadelního představení *Hymna*. Hry L. Smoljaka, napsané pro divadlo Jára Cimrmana, jejíž originální provedení je dnes běžně dostupné z televizního záznamu. A přesto místní *Divadelní spolek* nejen na premiéře, ale i následující večer hraje také před zcela zaplněným sálem. Příznivci ochotnického divadla dají přednost živému setkání se známou hrou a známými herci. Srdečně oceňují jak pěvecký sbor, tak herecké výkony souboru, který pokračuje v dlouhodobé tradici předchůdců. V závěru se sálem nese nezakrývané dojetí z vlasteneckého náboje, na něž místní herci vsadili. I město s více než 22 000 obyvatel se těší z mnoha příznivců sousedského divadla. A soubor, dobře si vědom toho, co jeho divák očekává, snaží se nabídnout jistotu očekávaného a udržet přítom výšku své laťky.

Přelétáme na stránky nedaleké obce Křídla. Přesněji, na její webové stránky, kde čteme, že: „V obci se udržuje tradice ochotnického divadla od r. 1923 až do dnešních dnů.“ Čteme i tituly: *Podvodnice z lásky, V Českém ráji, Hvězda veletrhu*. Autoři uve-

deni nejsou, zato názvy dostatečně výmluvné. *Kristýnka z myslivny* dosáhla ve dvou dnech návštěvnosti 670 diváků, přestože vesnice sama má kolem 300 obyvatel!

V Křídlech však probíhá od roku 2000 pravidelně i jiná kulturní akce, a to *hudební a divadelní festival Křídla*. „Rozsahem malý, atmosférou ovšem silný festival, který se může pochlubit trvalou přízní publika, ale také dobrým renomé mezi účinkujícími umělci“, sdělují jeho pořadatelé, občanské sdružení *Lysina lenina*. Kdo tvoří tento spolek dobrovolníků, jaké si klade cíle, oč mu jde?

Za nimi musíme do Nového Města na Moravě. Od roku 2002 fungují, jak o sobě prozrazují, „po předchozí několikaleté neformální spolupráci skupiny lidí, kteří měli zájem nejen přijímat, ale také aktivně připravovat kulturní programy, které běžně v regionu žádné instituce nenabízely“, což je např. zmíněný festival v Křídlech. Jednou z aktivit sdružení je i divadelní soubor *Chandraradar*, a jak napovídá jméno převzaté z Morgensternova Velikého Lalulá, tušíme, že na tradici místního ochotnického divadla příliš nenavazuje. Soubor vytvořili absolventi, pedagogové a přátelé literárně dramatického oboru Základní umělecké školy Jana Štursy. Dnes jsou už mnozí absolventy divadelní vědy, kulturologie, DAMU, JAMU. Chandraradar se pokouší o *autorské divadlo, inscenování poezie, pohybové divadlo, vlastní dramatizace literárních předloh*. Hraje nejen pro novoměstské diváky, ale zúčastňuje se i divadelních přehlídek a festivalů.

Po deseti letech od vzniku *Lysiny lenina* mnozí ze zakládajících členů už v Novém Městě nepracují ani nežijí, ale ke svému městu tíhnou, což opět prokazují tím, že pro jeho kulturní život konají nemálo. Nemohou-li společně pracovat na vlastním představení, nemalou energii věnují přípravě divadelního festivalu *Sbírka motýlů*, konaného už po šesté. V poslední době už ve spolupráci s městem a jeho kulturními institucemi. Ve zmíněném týdnu Nové Město doslova žije divadlem i pouličními divadelními aktivitami. Z bohaté letošní nabídky vybírám pro ilustraci: královéhradecký *Drak, loutkové divadlo Honzy Hrubce, divadlo jednoho herce*, hrané patronem festivalu *Petrem Vaňkem*, brněnský *Buranteátr, Dejvické divadlo*, které přehlídku uzavřelo.

Snadný život neměl novoměstský vlastenecký ochotnický soubor *Klicpera*, založený v polovině 19. století. Snadně to nemají ani jeho zcela jiná následovníci, vytvářející novou místní tradici, nepřilíš sousedskou. Její široce rozpjatá křídla zalétají - třeba i do nedalekých Křidel.

Jana Křenková

KAŠPÁREK V KÓMATU?

Rád čítávám články Jana H. Vítvara pro jejich živost i názorovou neotřelost. „Kašpárek v kómatu“ (*Respekt* 7/2012) mě však zarazil mírou neznalosti toho, o čem pojednává. Jako by se autor setkal s dvěma či třemi nahodilými nepřilíš zasvěcenými „informátory“ a na základě povrchní znalosti shrnul historii i současný stav českého loutkového divadla.

Jenže názor a fakta jsou dvě odlišné kategorie. A co se fakt týče, všechno je jinak - jak pravil onen rabín na smrtelné posteli; a neškodí o věci i něco vědět.

V roce 1930 bylo v republice opravdu registrováno 3000 loutkářských spolků - nešlo však o žádná bezmála profesionální loutková divadla nevidané kvality, jak sugeruje článek, nýbrž o amatérské skupiny při Sokolu, hasičských spolcích, školách, či jen o rodiče, kteří hráli pro své děti a jejich kamarády. Jen některé z nich disponovaly vyřezávanými marionetami; většina hrála malými sériovými loutkami s hlavičkami odlévanými ze sádry a ne všechny navrhoval Mikoláš Aleš či někdo jeho úrovně.

Právě proti proudu sériově vyráběných marionet, které sice uspokojovaly širokou poptávku, ale (necháme-li stranou dnešní retro-nostalgie) ne vždy dostály uměleckým požadavkům loutkového divadla, zakládaly skupiny umělců, zejména výtvarníků, už kolem 1. světové války amatérská divadla, která nechtěla být jen prvoplánově zábavná či pedagogická, ale zcela vědomě umělecká se všim všudy: vinohradskou Uměleckou besedu či bubenečsko-staroměstskou Říši loutek.

Profesionálně působili v loutkářství jen kočovní „lidoví loutkáři“ (z nichž nejznámější je Matěj Kopecný), považovaní už za první republiky díky svým bezmála insitním kusům za nostalgickou raritu. Jediným profesionálním souborem s jakousi uměleckou ambicí bylo Skupovo divadlo Spejbla a Hurvínka (to, že se po smrti svého invenčního tvůrce stalo jen oprašovanou relikvií, která je zdrojem slušného živobytí, je jiná věc, o úrovni současného loutkového divadla toho moc neříká).

Komunisté neměli důvod početné amatérské loutkářské spolky likvidovat. Zlikvidovali kočovné „živnostníky“. Sokol sice zakázali, ale loutková divadla si vesměs našla (jakkoli nuceně a nerada) jiného tehdy povinného „zřizovatele“ v různých osvětových besedách, kulturních zařízeních či závodních klubech národních podniků. Důkazem je, že ještě v roce 1959 u nás bylo 2493 amatérských loutkářských souborů a tento počet teprve postupně klesal k dnešním třem až čtyřem stovkám. Příčiny tohoto postupného úbytku nesouvisí se zákazy: ve společnosti přibývá možností jak se zabavit, k snadno dostupnému filmu a rozhlasu se přidává i televize s populární a řemeslně vcelku kvalitní nabídkou, s možností vidět z pohodlí domova v televizi výběr toho nejlepšího z celého světa či dojet si na profesionální divadlo klesá do jisté míry i poptávka a na druhé straně klesá prvorepublikový étos ochoty angažovat se a zdarma něco dělat pro druhé (notabene pro děti, kde se člověk velké slávy či společenského ocenění nedočká).

Zločinnost i zlovolnost komunistického režimu je nepochybná. Ale to nic nemění na faktu, že teprve založením unikátní sítě tehdy státních, dnes statutárních profesionálních loutkových divadel se skutečnými dramaturgy, režiséry, scénografy... se začala naplňovat představa umělců z počátku 20. století o loutkovém divadle jako skutečném umění. Do značné míry režimu navzdory.

Tato divadla, zakládaná v letech 1949-1958 se samozřejmě nevyhnula ideologickému tlaku, včetně pro loutkové divadlo zvlášť nesmyslného požadavku socialistického realismu - ale díky tomu, že šlo o umění převážně či „jen“ pro děti, zůstávala přeci jen trochu stranou nejpřísnějšího dohledu. Hlavní iniciátor zrodu sítě loutkových divadel Jan Malík sice koncipoval první z nich - své Ústřední loutkové divadlo jako metodický vzor, ale na „centralizované rozhodování“ kdo s čím bude hrát, zaplatpánbůh, nedošlo a divadla se záhy emancipovala a šla svou vlastní cestou. Některá značně hrbolatou, jiná se však časem stala rovnocennými partnery divadel hereckých; byla to ta, která pochopila, že cílem loutkového divadla není napodobovat herce-člověka, nýbrž zobrazovat svět svobodně vlastním jazykem loutky-předmětu. Zároveň měla tato divadla technické i finanční podmínky do té doby v loutkářství nevídané a umělecky těžila jak z nejlepších amatérů své doby, tak postupně i z absolventů nově založené loutkářské katedry DAMU.

Zlatou dobou českého loutkářství z hlediska kvality tedy nebyla první polovina 20. století do nástupu komunistů, nýbrž - v kontrastu k společenské a politické situaci - konec sedmdesátých let a léta osmdesátá. Čemuž odpovídá i nástup vynikajících scénografů i řezbářů s výrazným autorským rukopisem: Pavel Kalfus, František Vítek, Petr Matásek, Miroslav Vildman, Alois Tománek a řada dalších. Zatímního vrcholu dosáhlo loutkové

divadlo v tehdejších inscenacích hradeckého Draku, libereckého Naivního divadla, občas i plzeňské Alfy, ale také mnoha amatérských souborů, mezi nimiž je nutné jmenovat především svitavské Céčko.

Právě v těchto divadlech se od 60. let rodí a rozvíjí trend přítomnosti herce vedle loutek, který při smysluplném a tvořivém využití rozšiřuje možnosti loutkového i hereckého divadla, obohacuje je a vytváří novou syntézu.

Rovněž divadlo prezentující jako postavy předměty není žádným objevem posledních let. Už se vznikem avantgardy v první polovině 20. století se v rámci prosazování civilismu objevují hry o předmětech (nejznámější je Malíkuv Míček Flíček), ale také přímo loutkové divadlo s předměty; Němci pro něj mají dokonce speciální termín Objekt-Theater. Tento proud byl v loutkovém divadle přítomen vždy. Pro loutkové divadlo je to přirozené - protože loutka je především předmět. Ostatně figurativnost je široký pojem: i seberealističtější loutka má vždy výrazně předmětné rysy a vlastnosti, jež řada scénografů záměrně zdůrazňuje až po figuru vytvořenou z priznaných užitných předmětů, či dokonce samotné předměty doplněné jen některými vnějšími znaky živých bytostí (třeba očima).

V poválečném loutkovém divadle jsou v tomto směru příznačné už samy tituly jako Hračky na cestách (Říše loutek Praha 1958) či Věci (Cis Svitavy 1983). Divadlo s předměty hraje už od 1. půle 80. let např. sudoměřický Tatrman Josef Brůček (Příběh z r. 1983 s postavami dvou fixů, A když je někdy všechno na draka z r. 1987s dřevěnými třískami a papírem...). O vystudovaném loutkáři Janu Švankmajerovi, který ve svých filmech animuje předměty už od šedesátých let, ani nemluvě.

Jedním z vnějších znaků postmodernity je vedle citací jiných děl i skutečností a vedle prostupování hranic oborů a žánrů také okázalý nezáměr o estetickou dokonalost a preferování plebejské obyčejnosti a všeobecné dostupnosti. I proto je tak atraktivní vzít pro roli Hamleta plyšového medvěda a pro Polonia instalatérský zvon. Někdy jde o metaforu, někdy o pouhý naschvál.

Používání plyšových a jiných hraček se rozšířilo s mohutným nástupem postmoderny v 90. letech. Protagonisty jsou hradecké Dno (Rychlé šipy s „igráčky“, Báj-Báj s panenkami, Variace na slavné téma Cyrano s rukavicemi...), pražské Buchty a loutky (Příběh ??? člověka s dětskými maňásky apod.) či různé deriváty plzeňského souboru Rámus pod vedením Jakuba Vašíčka. Dnes nemine jediná Loutkářská Chrudim, na níž bychom den co den neviděli plyšáky, gumáky, umělohmotáky a jiné hračky vyhrabané z dětských kufříků. Z kdysi ozvláštňujícího a osvěžujícího objevu je pouhé klišé, téměř mor současného loutkového divadla.

Nevím, kteří „divadelní profesionálové“ se „na českou loutku dívají s despektem“. Možná ti, kteří o současném loutkovém divadle nic nevědí. Zato chápu, že pro toho, kdo v devatenácti letech vstupem na katedru alternativního a loutkového divadla objeví existenci loutkového divadla, může být frustrující poznání, že toto divadlo je - jako veškeré umění pro děti - považováno za něco druhořadého (a to přesto, že loutkové divadlo nikterak není předurčeno jen pro děti). Divadelní profesionálové, kteří o loutkovém divadle něco vědí, uznávají je jako plnohodnotné a moderní umění, a mnozí tvůrci hereckého divadla po loutce často sahají právě pro její specifické možnosti. O loutkové divadlo se zajímal Petr Lébl, řadu let s loutkami pracoval Jan Borna, přitáhly i Radka Lipuse a z teoretiků třeba Jana Císaře.

Stejně tak nevím, u koho loutkové divadlo „vedle moderního (?) divadla prostě nemá šanci“. Loutkové divadlo pro dospělé bylo od začátku dvacátého století spíše věcí pro fajnšmekry znalé věci. Od 80. let a zejména v posledních dvaceti letech však nebývale vzrůstá právě

zájem mladých lidí o loutkové divadlo - ať už jako diváků nebo jako aktérů. Na nejrůznějších festivalech a jiných akcích lze vidět vedle sebe hudební a loutkářské produkce, prezentované i s bouřlivým zájmem přijímané lidmi od patnácti do třiceti, pětatřiceti let.

Co, žel, mizí, je umění loutkou - ať už je jí cokoli - hrát. Hraje se spíš „s“ loutkou: ukazuje se, potřásá se s ní, mluví se o ní, za ní, nad ní - ale to, že by se stávala jedním subjektivem, který v očích diváka navazuje vztahy a jedná, se téměř nevidí; „loutka“ zůstává mrtvá. Není divu, když katedra - dnes „alternativního a loutkového divadla“ - loutkoherectví prakticky neučí.

Problémem, článku pokoušejícího se shrnout stav „české loutky“, je také míchání hrušek loutkového divadla s jablky loutek. Loutky či dokonce divadélka, která jsou k dostání na trhu, jsou mnohdy problematické. Ale to není klíčový problém českého loutkového divadla, ba téměř s ním nesouvisí. Už dávno (jestli vůbec kdy) žádný slušný loutkář nezačíná od toho, že by si koupil loutku „smrťáka-bezdomovce“ a pak hledal, jak s ní udělat divadlo. Většinou totiž ví, že pro konkrétní inscenaci potřebuje konkrétní loutky, a ty si musí vyrobit či zajistit sám, ne je kupovat na Královské cestě. Tam si dnes ostatně nic jiného než dekoraci ani koupit nelze. A ani tvůrci oněch po ulicích prodávaných výtvorů - ať už „z odlévané hmoty“ (sádrová byla i většina předválečné produkce sériových loutek) nebo ze dřeva - snad nevěří, že s nimi někdy někdo bude hrát divadlo. Nejenže nejsou vyrobeny ke konkrétnímu inscenačnímu záměru, ale takřka jistě by se toho s jednou či dvěma loutkami mnoho nezahrálo.

Loutka a loutkové divadlo prostě není ani zdaleka totéž: nejenže se loutka vedle divadla využívá i pro funkce pedagogické, terapeutické či socializační, ale především proto, že pro většinu lidí je loutka jen hračka a dekorace. A o loutkovém divadle z takové loutky nelze vyvozovat zhola nic.

„Kašpárek v kómatu“ ob stojí jako skrytá reklama, product placement citovaných informátorů. Jako informace o stavu, ba i historii českého loutkářství je nejen desinformací, ale také ve mně budí obavu, zda články o oborech, o nichž toho vím méně, nemají stejnou informační „hodnotu“. Což by mě u Respektu mrzelo.

Luděk Richter

AUTOŘI PŘÍSPĚVKŮ:

SK - Stáňa KOČVAROVÁ, herečka a režisérka, Studio dell'arte České Budějovice

JK - Jana KŘENKOVÁ, emeritní učitelka LDO ZUŠ, Žďár nad Sázavou

LR - Luděk RICHTER, režisér, divadelní teoretik, absolvent FF UK a DAMU, Praha

MS - Miroslav SLAVÍK, scénárista, Zlín, absolvent KVD DAMU Praha

KŠ - Karel ŠEFRNA, loutkář, Svitavy

BŠ - Blanka ŠEFROVÁ, učitelka hudby ZUŠ, loutkářka, Svitavy

Po výplatě osla pán odejde zase do domu a osel se kroutí bolestí.

Osel: Jau jau, ouvej, ouvej... Všechny kosti mi zlámal, dočista mě zabil...!

Pes se zvedne a jde k oslovi: Osle! Neříkal jsem ti to? Říkal! Jsi hlupák a hlupákem zůstaneš! Máš si hledět svého! Dobře ti tak!

Radža: Pes se vydržel oslovi smát a pošklebovat až do rána. Až do té doby než se pán probudil a zjistil, že byl okraden a že jeho hlídací pes nehlídal... Co se stalo potom - to si jistě domyslíte sami...

Pán z domu vyletí a vrhne se na psa. Pohádka končí. Prostor je vyklizen a promění se v místo uprostřed pralesa, do kterého přicházejí opice.

2. POHÁDKA: OPICE A PTÁK (2. radža)

Radža: To byl jednou jeden moudrý pták, který se jmenoval Sučímuka - a ten létal po zemi a rozdával moudré rady. Jednou uprostřed pralesa potkal velikou družinu opic.

Radža vstoupí do postavy „Velké vládkyně“ a připojí se k ostatním, opice si hrají a dovádějí. Na scénu přiletí Sučímuka, zvědavě zpovzdálí opice pozoruje, pak se osmělí.

Sučímuka: Opice! Nazdar, opice! Jak se máte?

Opice si ptáka nevšímají, Sučímuka se nedá odradit a znovu opice oslovuje.

Sučímuka: Opice! Hele, opice! Nazdar! Nazdar! Opice! Co děláte? Vy si hrajete?

Zase nic. Po chvíli pták znovu začíná.

Sučímuka: Opice...! Já jsem Sučímuka, moudrý pták! Každému poradím! Nepotřebujete s něčím poradit? *(Po chvíli zase spustí)* Poslouchejte! Opice! Heleďte!

Já vám klidně poradím! (K nejbližší opici) Třeba ty, svěř se mi!

Sučímuka postupně oslovuje všechny opice, ty si ho ale pořad nevšímají, protože jsou zaujaty vlastní hrou. Vtom „Velká vládkyně“ spatří letící světlušku. Vyskočí, chvíli na ni číhá a pak jí chytí. Ostatní opice zvědavě sledují, co chytíla.

Radža: U u u - letící jiskřička! Oheň!

Ostatní opice vzrušeně a nadšeně reagují.

Radža: Velká vládkyně! Jiskřička - oheň! Tady, ted!

Nadšené opice začnou snášet na označené místo všechno možné haraburdí, které najdou. „Velká vládkyně“ na hromadu obřadně položí chycenou světlušku a snaží se jí „rozfoukat“. Sučímuka to sleduje a začne zase na opice mluvit.

Sučímuka: Hele hele! Co to máte!? To přece není žádná jiskřička, to je světluška!

PHAUSIS SPLENDIDULA! Dyt' je zelená!

Radža zaútočí na ptáka rozčileně: U u u - Velká vládkyně!

2. opice: U u u - a chytrá...!

Radža zase nadšeně mluví k opicím: Velká vládkyně - velký oheň!

Opice sedají kolem budoucího ohně, těší se na něj a zkouší, jestli už nehřeje. Velmi se tím ohněm baví. Zato Sučímuka je čím dál dopálenější.

Sučímuka: Povídám, opice! Nechte si poradit! To budete foukat do soudného dne! Přece... světluška vám hořet nebude! Akorát nestydne! Opice, dyt' je to světluška! Svět - luš - ka!!! Svět - luš - ka!!!

Radža: U u u - vlastní rozum!!!

2. opice: Opice větší, chytřejší! Velká vládkyně - velký oheň!

Opice zase ošetřují svůj „oheň“, pták Sučímuka je zoufalý a nakonec se pořádně dopálí.

Sučímuka: No ale ted' už toho mám vážně dost! Vy jste snad opravdu úplně blbí! Světluška nehoří! Kolikrát vám to mám opakovat? Dyt' je to takhle malinkatej brouček, kterému svítí zadeček a ne nějaká jiskřička! Opice! No vy mi snad nechcete rozumět! Opice! Poslouchejte! Nechte toho!!!

Při posledních větách Sučímuka začne opicím z hromady vyťahovat jednotlivé kusy, opice ho nechápavě pozorují. „Velká vládkyně“ po chvíli vezme kamen a praští ptáka do hlavy. Ten padne jako podřátý. Dvě z opic jej vezmou a položí na hromadu. Všechny pak sedí a čekají, až se oheň rozhoří. Radža vystoupí z role a dovypráví závěr pohádky.

Radža: A moudré knihy praví: Kdo si nechce dát poradit - tomu rady nevnučuj, nebo dopadneš jako moudrý pták Sučímuka...

Zvukový předěl - opice jsou pokryty modrou plachtou, ze které se utvoří řeka. Přichází postavy třetí pohádky.

3. POHÁDKA: MYŠ (3. radža)

Radža: To uprostřed pralesa žil jeden poustevník. Svatý muž, který uprostřed samoty, daleko od lidí, hledal klid a mír pro svou duši. Jednoho dne se vydal k řece Vártiní, aby se vykoupal - a vtom spatřil, jak dravý proud řeky unáší malou myšku. Skočil do vln a zachránil jí. Protože to byl svatý muž - vládl nadpřirozenou mocí. A protože získal život té myšky, mohl ji proměnit v to, co si přál. Nemyslete si, i poustevníci občas mívají podivná přání - a tak se stalo, že ten náš poustevník proměnil tu malou myšku v...

Zatímco radža vypráví o jednání poustevníka, ten všechno řečené provází hereckou akcí: vyloví z řeky myš a snaží se jí oživit. Na poslední slova radži zbystří pozornost a skočí mu do řeči.

Poustevník: ...proměnil jí ve svou dceru! *(Oslovuje dceru, která vystoupí z jeho pláště:)*
A protože jsi, má dceru, přesně taková, jakou jsem si tě vysnil, zbývá mi už jen jediné...

Radža se opět snaží věc zlehčit: To jediné přání...

Poustevník: ...najít ti ženicha! Měl by to být... ten nejlepší ženich, jakého nosí tato země!
Měl by to být...

Slunce: Bůh slunce! Mé paprsky obejmou celou zemi! Dávají sílu i oheň, roztopí ledovce v horách a vysuší bažiny. Dávají život a vládnou všemu živému na zemi i v oblacích. Nikdo se mi nevyrovná, dceru poustevníka...

Poustevník: Líbil by se ti takový ženich, dceru? Pověz!

Dcera jen stydlivě skloní hlavu a odmítavě jí zavrtí.

Bůh slunce odejde a na scénu vskočí radža v roli boha bouří.

Radža: Jsi moudrá dívka, dceru poustevníka! Víš, že stačí, aby tvář slunce zakryl mrak boha bouří a z jeho životadárné síly nezbyde nic. Zato má moc je veliká, vládnou hromem a bleskem, způsobím potopu, zemětřesení, změním koryta řek i štítý hor, den změním v noc kdy se mi zlíbí. Buď mou ženou!

Poustevník: To je... skutečně mocný ženich, dceru moje... Pověz, chtěla bys ho za muže?
Dcera stejně jako v prvním případě sklopí hlavu a odmítavě jí zavrtí. Bůh bouří beze slova zmizí a na scénu přiletí bůh větru.

Vítr: Mraky a bouří snadno rozeženu jedním mocným zadutím! Jsem bůh větru, nejrychlejší pán na tomto světě! Mohu obletět celou zemi, zastavit ptáka v letu, zvednout vlny v moři nebo pískem zasypat celé město a - co víc - umím zpívat ve skalách a tančit ve vysoké trávě! Buď moje, dceru poustevníka...!

Dcera tentokrát rovnou hledá bezpečí v poustevníkově náručí.

Poustevník: Já se z toho zblázním... To je práce - provdat dceru... Můžeš mi, má milá, říct...
Vtom přes scénu přeběhne myšák.

Myšák: Ťa ťa ťa ťa ťa ťa...

Poustevník: A hele, zase jedna myš...

Dcera: To není myš, to je myšák...

Spolu myšáka chytnou, poustevník si jej prohlíží.

Poustevník: Myšák?

Dcera: Myšák... (stydlivě dodá) A hezkej...

Poustevník se chytí za hlavu, pak se ale smíří s tím, co se stalo. Radža přinese košík a poustevník dá obě myši do košíku.

Radža: A milému poustevníkovi nezbylo nic jiného, než vrátit dceři její bývalou po dobu - a uspořádat svatbu. Byla to (dívá se do košíku) vydařená svatba...

Zvukový předěl, vystupující postavy odcházejí a na jejich místo přichází jiné. Při přestavbě scény se jakoby náhodou stane, že představitel Šakala spadne do modré plachty. Ostatní ho do ní ještě škodolibě zamotají co nejlouběji a utečou. Šakal se pracně vymotává ven.

4. POHÁDKA: MODRÝ ŠAKAL (1. radža)

Radža: Byl jednou jeden šakal a ten se jmenoval Čandarava. Živil se zbytky a zdechlinami, žebрал a kradl a všechna ostatní zvířata jím velmi opovrhovala. Jednou, když u vesnice Sankatá čenichal, co by kde ukradl, spadl omylem do jámy, ve které malíř rozdělal modrou barvu. Protože mu ještě ale nebylo určeno zemřít, podařilo se mu dostat se z jámy ven. Pelášil od vesnice, jako by mu ocas zapálili.

Šakal si v plachtě obleče modrý převlek, vymotá se z plachty a peláší pryč. Radža odklidí plachtu a šakal volným prostorem přiběhne k ostatním zvířatům. Zvířata se všechna vylekají.

Šakal: Co je? Snad se mě nebojíte?

Lev: Kdo jsi?

Šakal: Vy mě nepoznáváte? Musíte přece vědět, kdo jsem...

Zvířata se začnou šeptem domlouvat, modrá barva šakala je mate.

2. lev: Modrá je barva vznešených rádžů...

Tygr: Vypadá jako... (chce říci šakal, ale netroufá si)

1. lev *dělá chytřejšího*: Takovou barvu nemá žádný smrtelný tvor. Kdo jsi? Jsi... bůh...?

Šakal *stále ještě nejistě, pokorně*: Já...? Já jsem... Přece nebudu lvům říkat, jak to je...

1. lev: Je to bůh! To jistě Manu, praotec bohů, vyslal ho na zem!

Tygr *spolu s pardálem padnou před šakalem na kolena*: I pardálové a tygři poznali „moudrého vznešeného“! Prozrad' nám, pane, proč jsi přišel?

Šakal *začíná zkoušet, co všechno si může dovolit*: A vy to nevíte? Nikdo to neví?

Opice: My opice to víme! Modrý bůh přišel, aby převzal vládu nad říší zvířat od šelem! Od této chvíle bude vládnout on a sám si vybere rádce a dvořany ze všech zvířat!!!

Vypukne vřava, zvířata se začnou prát o to, kdo bude v družině nového vládce. Šelmy nakonec opice zaženou pryč a samy modrého šakala obklopí.

Radža: Nový vladař si vybral družinu, která budila opravdu strach. Vybral si ty, kterým se vždycky tajně toužil vyrovnat a kterých se vždycky strašně bál: lvy, tygry, leopardy. Ostatní...

Šakal: ...ostatní vyžeňte daleko do pralesa, tady nemají co dělat: opice, kočky, myši, šakali - i jiná havěť... Jen ti nejsilnější smějí být v blízkosti božského vznešeného... Ježišmarjá, já mám hlad... Už třetí den vládnou s prázdným žaludkem. To se nedá vydržet! Strážte! Já... mám hlad...!

Vladařova stráž utíká sehnat něco k jídlu. Chytanou radžu, představujícího slona, přehodí přes něj perelínu a přivedou jej před šakala.

1. lev: Božský vznešený, zde ti přivádíme oběd...

Šakal se podívá a leknutím spadne s trůnu.

Šakal: Co..., co to je?

Tygr: Víme, že pán nad životem a smrtí by nikdy nepřijal potravu, kterou sám neskolil v zápase na život a na smrt. To jen šakalové a hyeny požírají mršiny!

2. lev: Včera jsi odmítl býka, především obrovského hada. Snad proto, že to byly příliš malé oběti.

Pardál: Dnes ti tedy přivádíme slona - divokého slona. Věříme, že ti zápas s ním i jeho maso přijdou k chuti!

Šakal se *potácí dopředu*: A takhle je to každé den. Tenhle kdyby jenom dupnul - tak je po mně! Dyť já ho nepřeperu! Copak se tu někde nenajde alespoň kousek nějakýho zbytku, třeba tvrdé chleba, nebo kost... Já už nemůžuúúúúúú!
Auúúúúúúú! Auúúúúúúú!

Vtom se šakal, stejně jako všechna ostatní zvířata, zarazí. Vše je prozrazeno. Zatímco šakal couvá a chce někam zmizet, šelmy ho obstoupí a chystají se k výpadu.

1. lev: Vyje! Vyje jako šakal!

2. lev: Podvedl nás! Je to šakal!

Tygr: Šakal!

Pardál: Šakal!

Šelmy začnou cenit zuby, na znamení 1. lva se na šakala vrhnou a roztrhají ho.

Radža: A moudré knihy praví: Kdo sám sebe povyšuje a sebe staví do úlohy jiné, než je mu určena - může dopadnout stejně jako šakal Čandarava.

Zvukový předěl - scéna se uvolní a pozvolna jí zase ovládnou opice. Šelmy se ustrojí a vstoupí do rolí stromů, potom „vrostou“ do země.

5. POHÁDKA: OPICE ZAHRADNICÍ (2. radža)

Radža: To byla jednou v Benáresu vyhlášena veliká slavnost. Každý se na ní těšil a nikdo zkrátka nemyslel na nic jiného. Těšil se i správce královského sadu. Ten rok bylo v sadu mnoho opic. Správce si opice zavolal a takto k nim promluvil:

Radža vstoupí do postavy opice - „Velké vládkyně“.

Správce: Opice, ve městě byla vyhlášena slavnost, víte to? Já na tu slavnost půjdu a vy dostanete důležitý úkol! Budete mě zastupovat! Rozumíte?

Opice s dětinskou radostí přikyvuji, jsou hned plné energie.

Správce je krotí: Zastupovat královského správce sadu není jen tak. V sadu je mnoho práce. Stromy se musí česat, okopávat, zalévat..., hlavně se zaléváním jsou problémy, protože proč...? Protože je málo vody a musí se jí šetřit! Ale co vám to povídám, opice hloupý, vy tomu stejně nemůžete rozumět! Vaším úkolem je hlavně hlídat, jasný!?!?

Opice spustí souhlasné „U u u u“, a správce odejde. Opice chvíli sedí a hlidají, tu a tam se některá zvedne, aby obhlédla okolí. Za chvíli se opice začínají trochu nudit.

Velká vládkyně vstane, chvíli rozčileně chodí, pak začne nahlas přemýšlet:

Radža: Žádná opice není hloupá! Opice chytrý, šikovný! Umí zastupovat královský správce! Opice - u u u u - opice umí česat stromy!

Všechny opice se nadšeně pustí do česání stromů - děti hrající opice česou děti hrající stromy.

Radža říká významně některému ze stromů: Opice umí taky vokopávat...! (*Kopne nejbližší strom.*)

Všechny opice legračně kopou stromy. Po chvíli Velká vládkyně dostane další nápad:

Radža: Zalévat! Opice chytrý, šikovný! Umí zalévat! Zalévat není jen tak - málo vody...

Všechny opice usilovně přemýšlejí.

Radža: U u u u - malý kořený - malá žízeň. Velký kořený... velká žízeň...! Chytrý opice koukají na kořený!

Velká vládkyně obřadně kráčí do popředí, kde opice vytrhnou jeden strom. Velká vládkyně se obřadně podívá na kořený.

Radža: Malý kořený - malá žízeň! Malá voda... Velká vládkyně...

Opice se nadšeně vrhnou na stromy, vyvracejí je z kořenů a koukají na kořený, pak je zalévají. Když jsou všechny stromy pokáceny, opice si spokojeně sednou na jejich kmeny.

Radža vystupuje z role opice: Když se druhý den správce vrátil ze slavnosti, byl opravdu překvapen...

Zvukový předěl, stromy i opice zmizí ze scény, na jejich místo přicházejí aktéři další pohádky.

6. POHÁDKA: ANTILOPA, DATEL A ŽELVA (3. radža)

Radža: Jednou se příští Buddha narodil do jednoho ze svých životů jako antilopa a žil v lese u rybníka, nepříliš vzdáleného od jedné vesnice. Blízko toho rybníka hnízdl v koruně stromů datel a přímo v rybníce bydlela želva Kambugriva. Tak žili ti tři blízko jeden druhého jako skuteční přátelé. Jednou však procházel lesem lovec a na břehu rybníka spatřil stopy antilopy. Nastražil na to místo oko.

Radža-lovec nastraží oko, konec lana svěří do ruky pomocníkovi, který oko stáhne kolem nohy antilopy. Antilopa upadne a snaží se vyprostit. Přispěchají datel a želva, snaží se antilopu vyprostit, nejde to. Datel co chvíli oblétné okolí, jestli někdo nejde.

Datel: Milá želvo, ty máš zuby a oko je z kůže. Zkus je rozkousat! Já zatím poletím a zdržím lovce.

Želva se dá zuby do oka, datel letí k chatrči, kde se chystá lovec na obhlídku pastí.

Jakmile lovec vyjde z chatrče, datel se na něj s ohlušujícím křikem vrhne.

Datel: Huáááááá! Huáááááá! Huáááááá!!!

Lovec netuší, co se děje, ve strachu uteče zpět do chatrče.

Datel sedí na střeše a odpočívá: Tak to bysme měli...

Lovec se po chvíli odváží vylézt zase ven druhým východem. Datel na něj znovu skočí.

Datel: Ha! Převézt jsi mě chtěl! Já ti dám! Huáááááá! Huáááááá!

Lovec ale tentokrát neutíká zpět do chatrče, ale do lesa.

Datel: Počkej, stůj! Tam nesmíš! Vrať se! *(Když vidí, že lovec neposlouchá, letí rychle za želvou a antilopou.)* Želvo, želvičko! Dělej! Lovec je za chvíli taky, víc se mi ho zdržet nepodařilo...!

Antilopa: Má už pusu celou zkrvavenou, zuby skoro vylámané! A oko ne a ne povolit... *Na scéně se objeví lovec, vidí všechny tři pohromadě. Datel uskočí, antilopa se zamítá v oku a to konečně praskne. Antilopa i datel prchnou, na scéně zůstane jen želva. Lovec k ní dojde a přikryje jí pytlíkem, pak prohlíží oko. Po chvíli chce sbalit alespoň želvu a odnést jí domů, vtom se mu ukáže antilopa, která riskuje svůj život, aby želvu osvobodila.*

Datel: Co děláš, vždyť tě chytí...!

Antilopa riskuje, nastavuje se lovcovi zblízka, vždycky, když už už může být chycena, uskočí. Tak lovce odvede ze scény, dost daleko od želvy. Za chvíli se vrátí sama zpátky a společně s datlem roztrhají pytlík věznicí želvu.

Radža: Antilopa odvedla lovce až na opačný konec lesa, a než se vrátil, stačili se všichni tři přátelé zachránit útekem. Lovec našel na místě jen roztrhaný pytlík a zničené oko. A moudré knihy praví: Opravdový přítel nelituje ani svého života, aby zachránil život tvůj...

7. POHÁDKA: POHÁDKA O PAPOUŠKOVÍ (Mirek)

Mirek: To byl jednou jeden král a ten měl papouška. V kleci. Pták tam poletoval, čechral si své barevné peří, a dokonce i mluvil. Říkal „Nazdar“, uměl počítat do deseti, a dokonce... *(nakloní se k papouškovi)* No fuj...! Dokonce ho někdo naučil i sprostě nadávat! *(už v roli krále k papouškovi)* Jsi nevzdělaný pták!

Král náhle postřehne, že pták mu pokálel šaty. Podívá se, pak papouška vstrčí zpátky do klece.

Mirek: A dokonce i nevychovaný! Stráž!!!

1. rádce *přiběhne spolu s 2. rádcem, všimne si fleku:* Mám toho drzého opeřence zabít, vznešený vladaři?

Mirek: Ne! Zavolej mi královské rádce!

Stráž odběhne a král si znovu hraje s papouškem. Přicházejí královští rádcové, padnou před králem na kolena.

Mirek: Ten pták... je mému srdci velmi milý. Ale je nevzdělaný a nevychovaný... Budete ho učit. Naučíte ho všemu, co má takový královský papoušek umět. Můžete hned začít. Máte nějakou otázku? Ne? Tak do toho...!

Král odejde, rádcové chvíli bezradně sedí a dívají se na ptáka.

1. radža: Jest otázkou, co je příčinou nevědomosti tohoto opeřence...

2. radža: Jestli snad... neestetické prostředí...?

Rádcové vyskočí a pustí se do přestavby klece, najmou k tomu několik dělníků, kterým ukazují, kam co dát. Klec je potažena modrou plachtou, která je vyzdobena a hezky upravena.

3. radža: V takové kleci musí být rozkoš se učit...

1. radža: To je pochopitelné! Přece ta... kultura výchovného procesu... je...

2. radža: No, rozhodně jsme, myslím, učinili podstatný krok k tomu aby..., aby... Teď myslím, že je bezpodmínečně nutné opatřit dostatek kvalitních knih...

Rádcové se dají do shánění literatury, snáší na hromadu kufry a krabice, které strkají ptákovi do klece. Pak si s uspokojením prohlížejí svoje dílo.

1. radža: No, tak to by snad šlo..., co...?

2. radža: Možná..., snad nějakou hudbu...?

3. radža: Hudba! No hrajte...!

1. radža *po chvíli:* Poslyšte, nezdá se vám ta klec nějaká zaprášená?

2. radža *vyletí:* Zaprášená? No teda! Pojdte sem! No vy! Sem! Budete se starat o tu klec! Víte kolik stála? Musí se lesknout jako zrcadlo!

3. radža: Co dělá náš student? Učí se?

1. radža *se dívá do klece:* No, zatím do toho jen tak klove. Ale já si myslím..., že to chce svůj čas a on sám přijde na to, že...

2. radža: Taky bych něco sezob... Nemáte hlad?

Ostatní rádcové přitakají, objednájí si jídlo a začnou hodovat. Zvukový předěl přivede diváky do stejného místa za několik dní. Před diváky vstupuje 3. rádce jako průvodce.

3. rádce: Dobrý den, z pověření královské rady vás vítám v paláci, do kterého byla soustředěna všechna péče o vzdělávání královského papouška. Nepřehlédněte prosím klec se studentem - je to vzácná práce, vykládaná tyrkysy a safiíry, proto ta modrá barva. Těší nás, že se sláva našeho vzdělávacího ústavu roznesla po celé zemi a že tak mnoho významných učenců vážilo cestu až sem k nám. Myslím, že nebudete zklamáni. Naše knihovny patří k největším na světě a naši astrologové, písaři, bakaláři a učitelé dnem i nocí rozvíjejí metodu výuky k dokonalosti...

1. rádce: Král! Přichází král!

Nastane chaos a zmatek, do hracího prostoru vstoupí král. Všichni se klaní, rádcově provádí krále po „ústavu“. Král je po chvíli přeruší a zeptá se na ptáka.

Mirek: A papoušek? Jak se má můj pták?

Rádcové si s námahou snaží uvědomit, na co se to král vlastně ptá, potom se začnou vymlouvat. Král je neoblomný.

Mirek ukáže na klec: Otevřete tu klec!

Sluhové klec otevřou, je vidět mrtvého papouška. Král k němu jde, skloní se nad něj a vynese jej ven.

2. radža: Výsosti, takové úsilí jsme vynaložili...

3. radža: Opravdu, tolik námahy a práce... Veškerou péči jsme mu věnovali! Knihy, moudré spisy...

1. radža: Vznešený králi..., ten pták - NEBYL HODEN...!

Král se na rádce zle podívá a i s ptákem odchází. Rádcové chvíli rozpačitě stojí, potom klec zakryjí a pokračují v práci, jako by se nic nestalo.

GONG - vše strne. DRUHÝ GONG - tma.

DVĚ MINIRECENZE NA KONEC

TYL Čelákovice: Šípková Růženka + Tři přadleny (režie B. Vítovcová)

Čelákovičti ve své dvojinscenaci prokázali smysl pro humorný nadhled, výrazně stylizované a přitom autentické herectví, zkratku a temporytmické vedení děje, jemuž pomáhá i užití hudby. To vše platí zejména pro adaptaci Feldekova převyprávění Šípkové Růženky; pro následující Tři přadleny jen zčásti. Jde totiž o strukturovanější text s řadou jednotlivých motivů a motivací, které je třeba vysvětlit - a tak tu inscenace poněkud těžkne, struktura je méně sevřená, epicky rozkošatější a temporytmický půdorys není tak zřetelný. Humor - i nadále inteligentní - nevychází tolik ze samotných situací, ale je dodáván zvnějšku. Nejde už tak o hravost s příběhem, jako o jeho převyprávění. A i tak zůstávají některé motivy nesdělené - např. jakou hodnotu má slib pozvání sudiček (?) na svatbu, když v tom okamžiku nemají předem způsobený velký palec, ret a nohu, proč dívčina matka zalže, že dívka chce pořád jen příst nebo proč královna na Lidušce ono předem tak vyžaduje... Za zamyšlení by stálo prohození pořadí obou pohádek a vyřešení naznačených problémů. Ale i tak jde o velmi zdařilou inscenaci, jakých se v divadle pro děti mnoho nevidí. (LR)

ZDOBNÍČAN Vamberk: Byl jednou jeden drak (autor A. Koenigsmark, úprava a režie M. Sojková)

Předloha - Koenigsmarkova adaptace jedné z Ladových pohádek na ruby - je klasický upovídáný „pohádkový“ guláš, v němž je možné cokoli, hlavně aby byla legrace. Mladé upravovatelce a režisérce se podařilo zkrátit hru o více než polovinu, dostat do ní příjemnou nadsázku, inteligentní humor a svižný temporytmus; je vidět, že ví o potřebě fyzické akce i o práci s mizanscénou. Těžko - bez úplného přepsání, respektive napsání nové hry - se jí však mohlo podařit výrazněji zpřehlednit nesčetné dějové linie: princezna a král, Honza a jeho matka, drak a čarodějnice, čert, loupežnická partička a do toho ještě pohádkový dědeček Habaděj. Herecká stylizace je výborná, jen je třeba ohlídat si v některých případech míru jejího uplatnění. Dohromady vznikla nejlepší vamberecká inscenace za poslední dvě desetiletí: nepopisná, vtipná, živá. (LR)